

Norske drapsmenn (og kvinner) 1955-1982.

Ragnar Christensens arkiv med norske drapssaker, analysert i antall, kjønn, alder, motiv, metode, relasjon og straffereaksjon.¹

Hilde Dahl, Seniorforsker PhD Regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri (SIFER-Midt) St. Olavs hospital, Trondheim

Abstract:

Homicides are rare in Norway; the country's homicide rate is among the lowest in the world (UNODC, 2013). This might be why homicides always receive attention in the national news. The topic has also received attention on a governmental level. Reducing the number of homicides is an expressed goal in several official reports. However, preventive efforts require knowledge. While a handful of studies have been conducted using a variety of disciplinary approaches and methods, several recent reports point out that homicide is not a prioritized research field in Norway (NOU 2010:3; FHI rapport, 2012; JBD, 2018). This is the first article from the project »Homicides in Norway, 1955-1982, a historical-criminological study«. Studies using historical methods on homicide in the contemporary era have not previously been conducted in Norway. The project's aim is to provide historical insight into the rates and patterns of Norwegian homicide during the period 1955 to 1982, based on material originally collected by psychologist Ragnar Christensen (1922-2011) over the course of three decades.

Keywords:

Homicide, history, archive studies, Norge, Nordic countries

Drap, historie, arkivstudier, Norge, Norden

Innledning

Drap er i Norge en sjeldenhet, drapsraten er blant de laveste i verden. Kanskje er det nettopp derfor drap får så stor oppmerksomhet hver gang. Hvert drap er likevel ett for mye, og fra politisk hold er det gitt uttrykk for

1. Title in English: »Homicides in Norway 1955-1982, a study based on a private archive«.

en målsetning om å redusere antall drap gjennom målrettet og systematisk forebygging bygd på kunnskap. Selv om flere studier er gjennomført, med ulike utvalg og avgrensninger, er temaet drap fortsatt et lite prioritert forskningsfelt i Norge. Det er heller ikke lagt til rette for å drive forskning på drap, noe som er blitt poengtert i flere offentlige rapporter (NOU 2010: 3; FHI rapport, 2012). Ett forslag om lov til et nasjonalt register over drap og dødelig vold ble sendt ut på høring i 2018, men forslaget ble ikke vedtatt (JBD, 2018). Forskere har lenge påpekt mangelen på egnet statistikk (Olaussen, 1995). Av historiske studier er det dessuten ingen som har hatt søkelys på drap i nyere tid i Norge. Nettopp historiske kilder og metoder kan være løsningen på den manglende detaljkunnskapen om drap i Norge i nyere moderne tid.

Artikkelen har som formål å gi historisk kunnskap om antall og karakteristikk ved drap begått i Norge gjennom bruk av et materiale innsamlet av psykolog Ragnar Christensen (1922-2011) over flere år. Materialet utgjør et privatarkiv med dokumentasjon på drap og drapsforsøk begått i Norge i perioden 1955-1982, innsamlet av Christensen, men aldri bearbeidet og formidlet til offentligheten. Jeg ble kjent med arkivet på vårparten 2018 via bekjente i kriminologiske kretser.² Materialet består av Christensens strukturerte notater basert på opplysninger hentet fra politirapporter og rettspsykiatriske erklæringer, oftest kombinert med kopi av dommen, i noen saker med opplysninger om fengselsopphold og tilbakefall, samt lister med oversikt over drap som ikke har blitt oppklart og enkelte avisutklipp. I tillegg kommer en mengde korrespondanse Christensen hadde omkring sitt forskningsarbeid. Notatene og kopiene er ikke anonymiserte, slik lovverk og retningslinjer ville krevd i dag, og arkivet inneholder en rekke detaljer som det ikke er mulig å fremskaffe fra offentlige kilder eller statistikk. Arkivet var i utgangspunktet uorganisert og måtte sorteres før det var mulig å se hva det kunne brukes til. Deretter var det nødvendig å innhente godkjenninger fra flere instanser siden materialet berører regelverk for både straffesaker og helseopplysninger.³ Først da ble det mulig å arbeide systematisk med arkivet som et historiefaglig og kriminologisk prosjekt.

2. Stor takk til professor emerita Kjersti Ericsson som formidlet kontakt, og enda større takk til Ragnar Christensens familie som så verdien av å frigi hans arkiv til ny forskning. Det er et unikt arbeid Christensen nedla ved å samle inn dokumentasjon om norske drap og drapsforsøk over så lang tid.

3. Herunder: Riksadvokaten, Rådet for taushetsplikt og forskning, REK og St.Olavs personvernombud. Godkjenningen er personlig og omfatter kun forfatteren, som har bakgrunn fra både kriminologi og historie.

Kildematerialet

I det innsamlede materialet ble det for årene 1955-1982 funnet informasjon om i alt 529 gjerningspersoner, hvor 32 var dømt for å ha en medvirkende rolle. Informasjon om 107 personer som har begått drapforsøk kommer i tillegg, men denne gruppen inkluderes ikke i artikkelen. I alt betyr det 497 drapssaker i den valgte perioden. Fra året 1955 er det bare tre saker, deretter stiger antallet saker årlig og halvparten av sakene er fra årene 1974-1982. Kontrollert mot tall fra Kripos ser årene 1980, -81 og -82 ut til å være riktige.⁴ Å kontrollere for feil i de resterende årene er vanskelig siden Kripos ikke har statistikk før 1980. Statistisk Sentralbyrå (SSB) har tallserier som bare delvis kan brukes til å kontrollere materialet i Christensens arkiv. SSB opererer i den aktuelle perioden med kriminalstatistikk som viser etterforskede saker og straffereaksjoner gitt, samt kategoriene «voldsomme dødsfall» og «dødsfall sortert som drap». Voldsomme dødsfall omfatter mer enn drap, mens dødsårsaks-registeret viser legens vurdering ved skrivning av dødsattest⁵, en vurdering som i perioden 1955-1982 kunne vise seg å være feil (Olaussen, 1995). Tall fra disse seriene kan ikke umiddelbart sammenholdes med tallene fra arkivmaterialet, da de er preget av ulike inklusjonskriterier og mulige registreringssvikt. Christensen inkluderte saker basert på «om det ble, eller kunne blitt, tatt ut tiltale på § 233», som var drapsparagrafen i den norske straffeloven av 1902.⁶ Ikke alle drap førte til en dom på § 233, så materialet har flere saker hvor siktelsen er endret eller dom ikke er gitt. De offentlige tallseriene fra perioden gir dessuten ingen bakgrunnsinformasjon og kan dermed ikke gi innsikt i sakene bak tallene.

Jeg har forsøkt å vurdere potensielle feilkilder i materialet. Den type feil som er mest uheldig for forskning er systematiske skjevheter i forskningsprosessen. Det blir derfor sentralt å stille spørsmål om innsamlingen av materialet kan ha medført at bestemte typer drapssaker ikke ble fanget opp eller om eventuelt manglende saker er tilfeldige og uten en bestemt retning. Ettersom Christensen var særlig opptatt av den psykologiske profilen til drapsmenn kan det antas at alle drap som har medført rettspsykiatrisk vurdering og observasjon er fanget opp.⁷ Samtidig hadde Christensen i denne innsamlingsperioden et uttalt mål om å dokumentere alle drap, slik at det må antas at han tilstrebet seg å innhente fullstendig informasjon. Dette inntrykket forsterkes av variasjonen av drapssaker i materialet. Det er informasjon også om drap som ikke har medført rettspsykiatriske vurderinger, saker som er uoppklarte og saker som har medført henleggelse

4. Tall drøftet i epost-utveksling med Kripos 25.10.2019; deres statistikk fra disse årene har noe usikkerhet.

5. Dødsårsaksregisteret er i dag drevet av Folkehelseinstituttet (FHI), ikke SSB.

6. Fremkommer av korrespondanse mellom Christensen og Justis- og Politidepartementet, oktober 1992.

7. Christensens første drapsstudie baserte seg kun på rettspsykiatriske erklæringer fra drapssaker.

eller påtaleunntatelser. Det er også innhentet opplysninger om saker med drap/selvdrap, hvor det av naturlige årsaker har vært umulig å vurdere gjerningspersonen i etterkant eller å ta ut tiltale.

Metode

Kildematerialet ble først sortert etter årstall og hver sak ble samlet i mapper, så ble opplysningene lagt inn i en database (Excel) med en rekke faste variabler. Dette er navn på gjerningsperson, fødselsdato og år, åsted, drapsdato, offer i antall, kjønn og relasjon, metode, motiv, type drap, politidistrikt (basert på dagens inndeling) formell og uformell diagnose, vitneopplysninger, opplysninger om omstendighet for drapet, referansenummer til ulike saksdokumenter, sted for retts sak, paragrafer brukt ved siktelse, tiltale og dom, samt i noen tilfeller opplysninger om at gjerningspersonen har dødd etter saken ble avsluttet. Databasen er sortert kronologisk etter dato for drapet og inneholder både kvantitativ og kvalitativ informasjon.⁸ Det er nær sammenheng mellom skrift og historisk metode, og det var med fremveksten av den systematiske kildekritikken historiefaget ble etablert som vitenskapelig disiplin (Melve, 2010). Kilder som er mer eller mindre samtidige med hendelsene de beskriver tillegges gjerne mer verdi, men slike kilder kan likevel ikke garantere en sann fremstilling av det fortidige. Kildene brukt i dette innsamlede materialet er samtidige med gjerningen og speiler samtidens håndtering av sakene, men også samtidens syn på drapet, gjerningspersonen og dennes offer. Det feilbarlige ved slik samtidighet blir særlig tydelig i de drapssakene som siden er gjenopptatt og vurdert uriktig.⁹

Kildene og deres tilblivelse må altså tolkes og kritisk granskes i alle ledd av det historiske forskningsarbeidet (Melve og Ryymin, 2018). For å verifisere materialet er det gjort søk i åpne kilder, som har gitt funn av et fåtall saker som ikke var i arkivet. En gjennomgang av saker tatt opp til behandling i Høyesterett basert på §§ 233 og 239 gav sammenfall, hvor alle sakene i Norsk Retstidende årene 1955-1982 var å finne i arkivet.¹⁰ En gjennomgang av rettsaker på lavere rettsnivå gav funn av tre saker fra de siste årene av perioden (Rettens Gang, 1981-82). Det metodisk uheldige er at Rettens Gang kun inneholder et utvalg, det kan altså være saker som ikke fanges opp i et slikt søk. Tall fra SSB kan tyde på at noen ytterst få saker med etterforskede nyfødtdrap (§ 234) ikke er kommet med her, kanskje ble de henlagt og er derfor ikke å finne i rettskildene. Nasjonalbibliotekets avisarkiver har gitt funn av 25 saker fra perioden 1955-66. Deler av arkivmaterialet ble innhentet retrospektivt

8. Typologisering av opplysningene i materialet er gjort av forfatter, inspirert av typologi fra lignende studier.

9. Her gjelder Liland-saken fra 1969 (se: NOU 1996:15) og Moen-sakene fra 1978 og 1981 (se: NOU 2007:7).

10. Lovbestemmelsene i søket var drap (§ 233) og uaktsomme drap (§ 239).

og dette kan tyde på at særlig eldre saker var vanskelige å fange opp. Totalt består utvalget dermed av 525 saker med 560 gjerningspersoner fra årene 1955-1982. Det kan ikke garanteres at alle drapssaker er inkludert i materialet, men lite tyder på store feil eller mangler.

Tallmaterialet er også forsøkt verifisert gjennom litteraturen. Riksadvokat Haakon Sund skrev i 1945 at drapsraten i Norge var fallende etter århundreskiftet, og oppgir et gjennomsnitt på omkring 4 saker hvert år, der drapsforsøk var inkludert (Sund, 1945). Avisartikler fra 1950-årene viser til at antall drap hadde økt noe etter andre verdenskrig, og dette samsvarer med antallet saker fra 50-tallet. Også Bødal og Fridhov noterte i sin studie «Det gjelder drap» at antall drapsdommer økte jevnt etter andre verdenskrig (1995). Det er ikke angitt avgrensning for hvilke saker disse tallene dekker, men de må antas å være begrenset til dommer på § 233. Arkivet etter Christensen favner bredt og har med drap som ikke vil være med i disse tallene, siden også saker som ikke har ført til dom er inkludert. Samlet sett kan de sekundære kildene først og fremst bekrefte trenden for utviklingen av voldssaker med dødelig utfall etter 1950. Artikkelen viser resultatet av de første analysene fra prosjektet «Drap i Norge, 1955-1982».¹¹ Christensens første studie av drap har gitt føringer for valget av analyser, men ikke vært til hinder for justeringer. Tabellene i artikkelen er gjort enkle for å i noen grad videreføre de tabellene Christensen lagde, men har likevel ikke helt samme innhold og utforming (Christensen, 1956). Noen variabler har behov for en annen drøfting i dag enn de ville fått for noen tiår siden. Eksempler på dette er den juridiske kategorien «mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner»¹², som i 1956 i liten grad ble problematisert, eller benevnelsen «sinnsyke», som på 1950-tallet var en akseptert måte å omtale personer med alvorlig psykisk sykdom. Begrep som disse kan vanskelig anvendes i dag uten å drøftes kritisk og er derfor utelatt eller erstattet i artikkelen. Den opprinnelige vektleggingen av psykologiske aspekter ved gjerningspersonene er i det hele tatt noe redusert. Studien fra 1956 omfattet bare menn og begrunnelsen var at drapsdømte kvinner, fra en psykologisk synsvinkel, i hovedsak utgjorde «et annet problem». Christensen samlet likevel informasjon om kvinner som begikk drap i perioden fra 1955 og denne artikkelen gir derfor også en oversikt over kvinnelige gjerningspersoner. Slik beveger artikkelen seg både innenfor og forbi de rammene Christensen valgte for sin 1956-publikasjon.

11. Cristin-ID: 2474587.

12. Dette var et juridisk samlebegrep for personer med lettere grader av psykisk utviklingshemning, alvorlige adferds-avvik eller personlighetsforstyrrelser som påvirker dømmekraft og impuls kontroll. Begrepet kan ikke gjenfinnes i psykiatrisk klassifisering. Det ble innført ved revisjonen av norsk straffelov i 1929 og forsvant fra strafferetten da sikringsordningen bortfalt i 2002.

Offentlige arbeider og tidligere forskning

Behovet for kunnskap om drap har ført til flere offentlige rapporter og utredninger. Her bør Rasmussen-utvalget fra 1998 nevnes, som var en følge av St.mld. 25 «Åpenhet og helhet: om psykiske lidelser og tjenestetilbudene», samt rapporten fra et prosjekt ledet av Rosenqvist kalt «Drap begått av utilregnelige i årene 1994, -95 og -96» (Rasmussen, 1998; St.mld nr.25, 1996-97; Helsetilsynet, 1996). Mæland-utvalget evaluerte reglene om utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner og omfattet også noen drapstrafkdomte (Mæland, 2008). I 2009 oppnevnte regjeringen et utvalg for å undersøke saker hvor personer med kjent psykisk lidelse hadde tatt liv, som resulterte i «NOU 2010:3: Drap i Norge». Formålet med NOU'en var «å lære, slik at det kan iverksettes tiltak med sikte på å unngå slike tragiske hendelser i fremtiden» (NOU 2010:3). Med «tragiske hendelser» ble det her siktet til drap begått av mennesker med psykisk sykdom, ikke drap generelt. Bakteppet for NOU 2010:3 var at det i løpet av relativt kort tid hadde skjedd flere drap hvor psykiske lidelse eller rusproblem ble trukket frem i mediens omtale av gjerningspersonen.¹³ Dette var første gang drap ble gjenstand for en norsk offentlig utredning og det måtte altså en bekymring for «tikkende bomber» og «alvorlig psykisk syke» til.¹⁴ Samtlige av de offentlige arbeidene i Norge har dermed rettet seg mot drap begått av psykisk syke mennesker, inntil partnerdrapsutvalget ble nedsatt i 2018. Formålet med «å lære for å kunne forebygge» gjelder også den utredningen, kan vi lese i NOU 2020:17 (side 13). Dette tilsier at forskning fortsatt vurderes å være en viktig komponent i samfunnets innsats for å redusere antall drap.

Selv om drap er lite prioritert i norsk sammenheng, er det utført flere forskningsbaserte drapsundersøkelser med ulik fagprofil, utvalg og periodisering. Juristen Røstad gjorde en studie av ankesaker fra Høyesterett som omhandlet drap (Røstad, 1982). Rettsmedisiner Rognum har studert drap i Norge gjennom to femårskohorter basert på obduksjonene av drapsofre (Rognum, 1985). Legen Giertsen gjorde en gjennomgang av 140 dødsfall på Vestlandet i perioden 1950-1984, hvor drap var notert som årsak på dødsattesten (Giertsen, 1988). Psykiaterne Noreik og Gravem studerte 71 drapsmenn vurdert som sinnssyk i gjerningsøyeblikket (Noreik og Gravem, 1993). Det er også gjort kriminologiske studier, som til eksempel Giertsens «K og måter å forstå drap på» (Giertsen, 2000), og Bødal og Fridhovs to studier fra 90-tallet (Bødal og Fridhov, 1995; Bødal, 1999). Av nyere dato finner vi psykolog Bø Vatnars stu-

13. Dette gjaldt særlig «Bodø-drapet» i desember 2008 og trippeldrapssaken i Tromsø i mars 2009.

14. Begrep ofte brukt av mediene i saker om drap begått av personer med psykisk lidelse, som her: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/kaxVj/faar-ikke-vite-om-tikkende-bomber> <https://www.nrk.no/nyheter/drap-og-alvorlig-psykisk-syke-1.11498570> [lesedato: 27.10.19]

die av partnerdrap og kriminolog Ottesens doktorgradsstudie av barnedrap (Vatnar, 2015; Ottesen, 2016). Christensens studie fra 1956 var en gjennomgang av opplysninger om 124 drapsmenn fra perioden 1930-1954 med fokus på sammenhengene mellom deres «personlighetsstruktur, sinnslidelse og kriminalitet» (1956, side 316). Det vises i NOU 2010:3 til at Christensen arbeidet med en ny studie av drap som ennå ikke var publisert, men halvannet år etter utgivelsen av NOU 2010:3 døde Christensen og arkivet ble stående lagret. Hans planlagte studie er den eneste med målsetning om et fullstendig utvalg.

Generelt forstås drap som det å ta liv, eller på annen måte stå direkte ansvarlig for andres død. Kripos baserer i dag sin statistikk på saker kodet som drap av påtalejurist ved opprettelse av etterforsknings sak. En avgrensning basert på dom etter drapsparagrafen ville ikke fange opp alle saker eller hendelser som ellers ville omtales som drap, eller «det å forvolde en annens død». I to internasjonale studier er drap definert som: »an intentional criminal act of violence, which results in the death of one or more individuals« (Granath et.al, 2011), og: »unlawful death inflicted upon a person with the intent to cause death or serious injury« (UNODC, 2015). Christensen skrev i 1990: «jeg har foreløpig ikke funnet noe bedre kriterium enn det rent juridiske, men det er selvfølgelig ikke tilstrekkelig, de sinnssyke hører naturlig med i materialet, hva enten de nå er domfelt (...) til sikring, eller de simpelthen er frifunnet på grunn av sin sinnssykdom. De er tatt med». ¹⁵ Han valgte å inkludere saker hvor det ble, *eller kunne blitt*, tatt ut tiltale etter drapsparagrafen. Dette må antas å være tilnærmet likt den kodingen som i dag gjøres av påtalejurist, og sørger for at drap/selvdrap, drap begått av utilregnelige og uoppklarte saker fanges opp av statistikken.

Årlige antall drap, gjerningspersoner og ofre

Artikkelen gir ny kunnskap om drap begått i Norge i perioden 1955-1982 gjennom å beskrive antall (i) saker, (ii) gjerningspersoner og (iii) ofre, samt informasjon forbundet med disse tre hovedkategoriene. **Tabell I** viser antall drapssaker (N=525), gjerningspersoner (menn/ kvinner) (N=560) og ofre (N=585) materialet inneholdt for hvert enkelt år fra 1955-1982.

Tabell I – fordeling over år

	Antall saker	Gjerningspersoner (m/k)	Ofre (m/k)
1955	8	10 / 0	7 / 2
1956	8	8 / 0	3 / 5
1957	7	8 / 0	3 / 4
1958	12	10 / 2	3 / 9

15. Brev fra Christensen til Politiavdelingen ved Justisdepartementet, datert 26.mars 1990.

1959	14	13 / 1	10 / 6
1960	11	11 / 0	7 / 4
1961	9	9 / 0	6 / 6
1962	16	13 / 3	10 / 6
1963	14	14 / 0	8 / 7
1964	15	14 / 2	9 / 6
1965	8	7 / 1	5 / 6
1966	13	12 / 1	7 / 6
1967	10	8 / 3	8 / 3
1968	13	11 / 2	8 / 7
1969	17	16 / 2	11 / 6
1970	20	19 / 1	16 / 7
1971	15	15 / 0	12 / 7
1972	19	17 / 3	12 / 7
1973	23	24 / 4	16 / 8
1974	24	26 / 2	12 / 12
1975	17	15 / 2	9 / 8
1976	15	14 / 1	4 / 11
1977	35	34 / 3	24 / 11
1978	28	26 / 3	16 / 12
1979	42	42 / 4	30 / 14
1980	37	39 / 4	29 / 13
1981	41	40 / 5	26 / 20
1982	34	36 / 0	33 / 28*
Totalt	525	511 / 49	585

* I Nasset-saken talte dommen 22 ofre, hele denne saken er lagt til 1982 i tabellen.

Av alle ofrene i arkivmaterialet er det kun tre som ikke er oppgitt med kjønn. Disse er her plassert som menn i tabellen, etter antagelser basert på detaljer i disse drapene. Av de registrerte ofrene (N=585) er det da 58,8 % mannlige ofre og 41,2 % kvinnelige ofre. Alle gjerningspersonene er identifisert med kjønn. En drapssak er regnet som en hendelse, der en eller flere personer står ansvarlig for å ta livet av en eller flere personer. Unntaket er den godt kjente saken mot Arnfinn Nasset, der dommen konstaterte 22 ofre fra årene 1977, 1978, 1979 og 1980. Denne saken er her registrert som en enkelt sak i året 1982, altså er en gjerningsperson og alle ofre regnet i ett og samme år. Dom i saken falt først i 1983 og saken skiller seg på mange måter ut i norsk sammenheng.

Det er utfordrende å forsøke å nøyaktig anslå antall drap begått i Norge før 1980. Bødal og Fridhov har angitt tall hentet fra kriminalstatistikken for tiårene 1950-1959: 56 drap, 1960-1969: 75, 1970-1979: 147, 1980-1989:322 (1995, side 5). Dette antyder at gjennomsnittlig antall drap økte fra omkring 5 pr år på 50-tallet til over 30 drap i året fra omkring 1980. Olaussen har oppstilt kriminalstatistikk og dødsårsaksregistreringer i to diagrammer som viser samme utvikling (1995, side 6 og side 15). Disse tallene fanger ikke opp presise tall for begåtte drap, men trenden er den samme i dette kildematerialet, med en særlig markert økning saker fra slutten av 60-tallet. Dette skyldes trolig flere faktorer; som til eksempel økt bruk av rusmidler, generell økning i voldsbruk, økt grad av oppdagelse, økt befolkningstall og bedre etterforskningsmetoder. Sammenlignet med Sverige, Danmark og Finland er Norge lavt i antall drap gjennom hele perioden (Hofer m.fl, 2012; Olaussen, 1995 side 21). Finland hadde dessuten en økning i drap tidlig på 1900-tallet, ulikt Norden for øvrig (Verkko, 1951).

Aldersfordeling

Tabell II over drapsmenn og -kvinner viser et stort aldersspenn. I materialet er den yngste 12 år og den eldste 85. Spredningen er likevel ikke jevn, det er ikke slik at svært unge eller svært gamle dreper like ofte som yngre voksne og det er minst spredning blant kvinner. Det er få kjønnsforskjeller å finne i alderssammensetningen, men de strafferettslig utilregnelige er noe eldre i snittalder (38 år). For menn er gjennomsnittsalder 32,5 og medianalder er 30. For kvinner er de samme tallene henholdsvis 32,7 og 31 år.

Tabell II – aldersfordeling 1955-1982

Alder	Total	Drap/selvdrap	Utilregnelige	Kvinner	Ruspåvirket
12-14*	6	0	0	0	1
15-18	58	0	0	2	26
19-24	130	2	9	15	65
25-29	65	3	8	4	30
30-34	76	6	12	7	33
35-39	50	6	9	5	20
40-44	48	5	8	7	23
45-49	31	4	7	3	14
50-54	29	6	2	4	11
55-59	18	5	3	1	7
60-64	14	2	2	0	7
65-69	4	1	3	0	2
70-74	4	2	0	0	2
75-79	0	0	0	0	0
80-85	2	0	0	0	0

* Kriminell lavalder var jf. straffeloven av 1902 på 14 år, frem til den ble justert opp til 15 år i 1987.

Alder er kontrollert på fødselsdato og angitt som alder ved gjernings-tidspunkt. Noen få har begått drap mer enn en gang og er oppført flere ganger. Tabellen viser hvor mange som var ruspåvirket eller hadde psykiske tilstander som har medført strafferettslig utilregnelighet. Barn er også strafferettslig utilregnelige, og grensen for kriminell lavalder er 14 år i den aktuelle perioden. De telles ikke som utilregnelig her, hvor begrepet er avgrenset til utilregnelighet som følge av psykisk sykdom. Tallene viser gjerningspersoner med kjent alder (N=535), ikke antall saker. Personer som har medvirket er regnet med, mens uoppklarte saker telles ikke. Noen få saker mangler dessuten alder på gjerningsperson. I 1956-utvalget var 26,6 % kategorisert som «sinnssyke», i dette nyere utvalget utgjør denne kategorien kun 12,6 %. Skjevheten skyldes dels endringen av inklusjonskriteriene, ved at en større bredde av drapssaker ble innsamlet etter 1956, og dels at avgrensning av «sinnssyk» som kategori er endret. I dette utvalget er «sinnssyk» kun brukt om de som er funnet strafferettslig utilregnelig. Andre sykdomstilstander kommer i tillegg, som de vurdert å ha en «mangelfull eller varig svekket sjelsevne» som har fått sikring som reaksjon, enten alene eller i tillegg til straff. Slike skjevheter må forventes å gjelde også andre variabler.

Motiv

Christensen var opptatt av det han kalte gjerningspersonenes «motive-ringsprosesser» (1956, side 292). Motivering er i psykologifaglig forstand noe ulikt det vi i dagligtale tenker på som motiv. I psykologien er «motivasjon» en samlebetegnelse for de faktorene som setter i gang og styrer adferden hos mennesker. Dette omtales gjerne som en energikomponent (det som setter oss i sving og som bestemmer innsats og utholdenhet), og en komponent som handler om retning (de mål vi setter oss og valgene vi tar). Christensen kategoriserte motivene ut fra en psykologisk forståelse, mens motivene for dette utvalget er basert på mer allmenne begreper som likevel reflekterer mye av det Christensen beskrev. I 1956-artikkelen listet han opp motiver som: «normal-psykologisk uforståelig» eller «kortslutningstilstand», her byttet ut med «annet/ukjent», eller: «rovmord» som her ofte er «vinning». «Uønsket barn» og «barmhjertighetsdrap» er tatt ut, mens det var behov for nye kategorier som «politisk/ideologisk» og «fortvilelse/frustrasjon». ¹⁶

Tabell III viser sakene delt etter mer allment anerkjente former for motiv, fordelt etter det som antas å være det vesentligste motivet for drapet. Saker med flere gjerningspersoner er gitt ett felles motiv, ikke flere. Noen

16. Til eksempel er Lillehammer-attentatet i 1973 inkludert i materialets periode, et klart politisk motivert drap.

uoppklarte saker har et tydelig motiv, som vinning eller seksuelt motiv, mens andre har ukjent motiv. Typologiseringen av motivene er basert på større internasjonale analyser av drap, men kan ikke uten videre sammenholdes med disse. For dette materialet var det mulig å utvide med flere kategorier, fordi det inneholder lengre beskrivelser av gjerningspersonens forklaringer, men selv med flere alternativer oppleves motiv som en av de vanskeligste å analysere. Hver sak har sine unike omstendigheter og begrunnelser som ofte vanskelig kan omtolkes til en motivkategori.

Tabell III – motivering og årsak til drapet

	Total	Gjerningsmenn	Gjerningskvinner	Ruspåvirket*
Sjalusi	37	34	3	17 (45,9%)
Forsvar av selv eller andre	16	9	7	3 (18,7%)
Vinning	43	41	2	22 (51,2%)
Hat/hevn**	43	41	2	23 (56,1%)
Skjule annen kriminalitet	13	11	2	7 (58,3%)
Fortvilelse/frustrasjon	33	25	8	15 (46,9%)
Konflikt i familien	20	20	0	17 (89,5%)
Konflikt med partner	22	22	0	12 (54,6%)
Konflikt med andre	71	69	2	42 (59,2%)
Affekt eller impuls	34	31	3	24 (70,6%)
Seksuelt motiv	26	26	0	14 (56,0%)
Politisk/ideologisk	9	7	2	0 (0%)
Vrangforestillinger/psykose	73	60	13	26 (35,6%)
Annet/ukjent***	117	114	6	18 (18,4%)

* Andel som var ruspåvirket ved drapstidspunktet av gjerningspersonene, både menn og kvinner.

** Hat/hevn er her relasjonell, og ikke synonymt med hatkriminalitet, dvs. straffbare handlinger motivert av hat eller negative holdninger rettet mot etnisitet, religion, seksuell orientering eller nedsatt funksjonsevne.

*** Annet/ukjent: motiv som er vanskelig å anslå, sjeldne eller ukjente.

I mange saker er motiv nærmest fraværende, eller gjerningspersonen ser ikke ut til å kunne forklare hvorfor drapet er skjedd. Denne kategorien er den største for dette materialet og skaper undring. Holcomb og Daniel undersøkte saker uten tydelig motiv i USA og fant at gjerningspersonene i slike saker oftere har en historikk med alkoholmisbruk, nylig ble løslatt fra fengsel, påberoper seg hukommelsestap eller er i fornektelse (1988). Her var personene med motivet «annet/ukjent» sjeldnere ruspåvirket (18,4 %) enn de som er å finne i de andre motivkategoriene. Dette svarer likevel ikke til det å ha en historikk med alkoholmisbruk, men sier bare noe om hvorvidt det var rus involvert da gjerningen fant sted. Materialet kan heller ikke gi sikre svar på om gjerningspersonen var i fornektelse eller nylig løslatt fra

fengsel. Materialet viser at de utilregnelige, motivet «vrangforestillinger/psykose», var sjeldnere ruspåvirket ved gjerningstiden enn de øvrige kategoriene. Frem til 1969 er det nesten utelukkende snakk om alkohol ved rusmiddelpåvirkning, mens etter dette blir også misbruk av legemidler og illegale stoffer mer fremtredende.

Drapsmetode

Tabell IV viser hver sak regnet en gang, uavhengig av om flere gjerningspersoner er dømt i saken (N=525). Der flere metoder er brukt er det den metoden som ble ansett å ha dødelig effekt som er oppført, det er ikke regnet mer enn en metode på hver sak. Saker med ukjent gjerningsperson er også regnet med. Noen metoder er sjeldne eller involverer bruk av gjenstander som ikke ofte brukes i drapssaker, og er her slått sammen i kategorien «annet».

Tabell IV – våpen og metode

	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974	1975-1979	1980-1982
Skytevåpen	9	14	18	30	40	30
Gift	1	2	1	1	4	1
Drukning	1	4	1	2	3	0
Kniv	13	16	10	22	37	35
Kvelning	9	9	11	15	15	13
Slag uten våpen	1	4	13	21	26	16
Slagvåpen	8	7	2	4	7	3
Annet*	7	9	5	6	5	14
Totalt: 525	49	65	61	101	137	112

* Annet: dynamitt, kubein, pigghakke, øks, fall, brann, elektrisk støt, ljà, bil og heroin.

Christensen viet ikke drapenes metode større oppmerksomhet, men dette er av interesse i arbeidet med å forstå og forebygge alvorlig vold og spiller inn i debatten om våpenregulering i en rekke land. Her er metode oppført med åtte ulike kategorier, mens noen undersøkelser har redusert antallet kategorier langt mer. Hensikten med en mer utvidet kategorisering er å få frem større nyansering. Denne nyanseringen er også av historisk interesse, fordi valg av våpen og metode endrer seg i løpet av lengre tidsperioder.

Det er lite forskning på sammenhengen mellom gjerningspersoners karakteristika og valg av metode, men en systematisk review fant at personer med schizofreni oftere velger skarpe gjenstander, mens personer med bipolaritet og depresjon oftere velger kvelning eller drukning (Minero et.al, 2017). Rognum fant en økning i bruk av skytevåpen fra 1960-64 til 1979-83,

men at kniv og slagvåpen likevel var klart dominerende i Norge (1985). Funnet bekreftes dels av dette materialet, men slag uten våpen ser ut til å være mer vanlig enn slagvåpen. Tall fra land med langt høyere drapsrate enn Norge viser store forskjeller i metode. Nyere tall fra England viser at 40 % av drap ble utført med et stikkvåpen, og slag uten våpen og kvelning var på henholdsvis 17 % og 11 %. Her var skytevåpen en lite brukt metode i drapsstatistikken (Statista Research Department, 2021). Tilsvarende tall fra USA viser at skytevåpen er den mest brukte metoden, fulgt av stikkvåpen og kvelning (QuickStats, 2018). NOU 2010:3 viser til at Norge har tall som ligner England, men at bruken av skytevåpen hos oss er redusert siden 1980-tallet (s.39).

Relasjonen mellom gjerningsperson og offer

Relasjon er en sentral inngangsvinkel til forståelsen av drap da mange av drapene skjer i nære relasjoner. I straffeloven av 2005 defineres nære relasjoner som nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje, slektning i rett oppstigende linje, noen i sin husstand eller noen i sin omsorg (§ 282). Det vil si at nære relasjoner i juridisk forstand omfatter søsken, barn, foreldre, besteforeldre og barnebarn, i tillegg til ektefeller og partnere. 88 personer i materialet har drept en de ikke kjente fra før, altså er det ikke konstatert noen relasjon mellom gjerningsperson og offer for et mindretall i utvalget. Tall fra England har vist at personer med alvorlig psykisk sykdom sjeldnere dreper fremmede (Bødal og Fridhov, 1995). NOU 2010:3 viste at personer med schizofreni eller paranoid psykose ikke dreper fremmede oftere enn andre gjerningspersoner (s.38). De utilregnelige utgjør et mindretall i dette materiale og denne gruppen er oftere i nær relasjon med offer, slik de over nevnte tallene fra England har vist. Det samme gjelder for saker med drap/selvdrap, hvor det alltid er en relasjon mellom offer og gjerningsperson, da helst en familierelasjon.

Tabell V viser tall basert på gjerningspersonens relasjon til offer, herunder også personer dømt for medvirkning (N=545). Uoppklarte saker er naturlig nok ikke regnet inn, da relasjon ikke kan stadfestes. Analysene følger norsk straffelovs definisjon for nære relasjoner og er her oppført som ektefeller, forlovede eller kjæreste, egne barn (inkludert stebarn), foreldre og annen familie (søsken, besteforeldre, og i noen få tilfeller medlemmer av svigerfamilien).

Tabell V – relasjonen mellom gjerningspersoner og ofre

	Totalt	Andel kvinner	Andel utilregnelige	Andel drap/selvdrap
Ektefelle	77	12	8	21
Kjæresteforhold*	39	3	2	5
Mor	20	1	8	2
Far	22	0	3	0
Annen familie**	41	2	13	2
Barn (egne)	59	15	9	23
Venner/bekjente	196	12	16	6
Fremmed	88	4	3	0
Barn (ikke egne)	3	0	1	0
Totalt	545	49	63	59

* Kjæresteforhold indikerer her forlovelse eller en ikke-formalisert relasjon av seksuell og/eller romantisk art.

** Annen familie teller her besteforeldre, tanter, onkler, søsken, stebarn, svigerfamilie.

Få kilder gir innblikk i relasjonene mellom gjerningspersoner og ofre i Norge, men Kripas har de senere år begynt å kode sin statistikk med noe bakgrunnsinformasjon (Vatnar, 2015). Arkivmaterialet viser at det ofte er nære relasjoner i norske drapssaker. En særlig viktig relasjon i drapsstatistikken er den mellom personer i et pågående eller avsluttet kjærlighetsforhold, og andelen partnerdrap i Norge er høy sammenlignet med andre land. Dette er et funn som er blitt observert i lang tid og som berører kjernen i «Verkkos lov», postulert av den finske kriminologen Veli Verkko i 1933 (Kivivuori, 2017). Teorien tilsier at vold mot kvinner er vanskelig å forebygge og at antallet partnerdrap dermed blir proporsjonalt høyere i land som ellers har lave drapsrater. Dette er en så stor utfordring i norsk sammenheng at det nylig førte til en egen offentlig utredning (NOU 2020:17). Det er relativt få saker der gjerningspersonen har drept en fremmed, mens venner/bekjente utgjør en betydelig andel saker. Både omstendighet og motiv skiller de ulike kategoriene. Drap på venner/bekjente er mye oftere et resultat av slåsskamper eller fyllekrangler, og drap på fremmede er oftere forbundet med vinningsforbrytelser.

Straffereaksjon

Bruken av straff endrer seg noe gjennom perioden 1955-1982 selv om straffeloven endres lite i samme periode. **Tabell VI** viser de sakene som har medført en rettsavgjørelse eller formell henleggelse. I et mindretall av sakene med

psykisk syke gjerningspersoner er sakene ikke fulgt opp av rettsapparatet. Drap/selvdrap og uoppklarte saker har ikke dom. I et fåtall saker har gjerningspersonen dødd før saken nådde retten eller flyktet fra landet. I fire saker er det gitt påtaleunndlatelse eller utvisning fra Norge etter utlendingsloven. 545 personer har en dokumentert reaksjon i sin sak. Det er interessant å se på andelen av gjerningspersoner vurdert som utilregnelige. Den lave andelen utilregnelige viser tydelig at denne gruppen får uforholdsmessig mye oppmerksomhet sammenlignet med andre drap, samtidig som det gjør mangelen på offentlige arbeider rettet mot drap i sin helhet til en merkverdighet. Det er og interessant å se på andelen gjerningspersoner under kriminell lavalder, en gruppe som får mye oppmerksomhet av mediene. Straffeloven av 1902 hadde 14 år som kriminell lavalder frem til det ble endret til 15 år i 1987. Gjerningspersoner under 14 år i materialet er derfor ikke dømt for sine handlinger.

Av sakene i materialet er det ikke alle som har ført til en dom etter drapsparagrafen § 233, selv om dette var siktelsen. 248 av gjerningspersonene ble dømt på § 233. 68 personer ble dømt for legemsbeskadigelse med døden til følge, § 229. 16 personer er dømt for uaktsomt drap, § 239, og for 10 personer har retten anerkjent nødverge etter § 48. Fire personer er dømt for mordbrann etter § 148 og 53 personer er kjent utilregnelig og oftest idømt sikring. To kvinner er dømt etter barnedrapsparagrafen, § 234, og et lite antall er vurdert etter mindre brukte bestemmelser som § 46 for kriminell lavalder eller mishandling etter § 219. To gjerningspersoner ble utvist fra landet etter utlendingsloven, uten rettsak.

Tabell VI – straffereaksjoner for drap

	Frifunnet/henlagt	Utilregnelig	Livstid	Antall år i snitt	Totalt personer
1955-1959	9 (20,51%)	3 (7,69%)	2 (5,13%)	8,1 år	50
1960-1964	2 (3,57%)	12 (21,43%)	4 (7,14%)	5,6 år	65
1965-1969	4 (6,90%)	7 (12,07%)	4 (6,90%)	6,4 år	59
1970-1974	7 (6,31%)	16 (14,41%)	9 (8,11%)	7,1 år	109
1975-1979	20 (13,89%)	16 (11,11%)	1 (0,69%)	7,3 år	143
1980-1982	10 (8,06%)	12 (9,68%)	0	6,9 år	119

Tabell VI gir et bilde av straffereaksjonene gjennom perioden. Tallene for «antall år i snitt» er basert på de gjerningspersonene som fikk fengselsstraff i rettsapparatet. Det vil si at saker som er uoppklart, drap/selvdrap, der gjerningspersonen døde før saken kom opp i retten eller i saker som av andre grunner er satt i bero, i tillegg til de sakene som er henlagt, gitt frifinnelse eller vurdert som utilregnelig på grunn av psykisk sykdom, gir ikke utslag på utregningen av antall år i snitt. Livstid er heller ikke regnet inn i den kolonnen, for disse varierer antall år med soning og tidspunkt for løslatelse var gjerne avhengig av benådning. Da livstid ble avskaffet i 1981 ble det vist til at dom på livstid i gjennomsnitt medførte 11,5 år i fengsel (Ot.prp. 62). Tilsvarende anslag

fra den aktuelle perioden finnes ikke for de som ble vurdert utilregnelige og innlagt i sinnssykehus med sikringsdom. Antall år viser til år gitt i dommen, ikke antall år sonet i fengsel. Det må nevnes at av de analyserte drapssakene i dette materialet er tre saker siden vurdert som feilaktige domfellelser (Liland-saken og Moen-sakene), en sak er omstridt og søkt gjenopptatt flere ganger (Torgersen-saken) og en sak er blitt satt under tvil (Neset-saken).¹⁷ Her er sakene og gjerningspersonene analysert uten å la nyere vurderinger gå foran.

Konklusjon

Fordi drap er et lite prioritert forskningsfelt i Norge har det vært vanskelig å få sikker og detaljert kunnskap om drap, særlig tilbake i tid. Artikkelen bidrar med empirisk kunnskap om noen variabler som statistikk eller tidligere drapsundersøkelser ikke gir svar på. Særlig gjelder dette andelen kvinnelige gjerningspersoner, utilregnelige, antallet drap/selvdrap, men også spørsmål omkring relasjonen mellom gjerningsperson og offer eller graden av ruspåvirkning. Christensen konkluderte i 1956 med at et «patologisk sjeleliv» var en meget viktig faktor for å forstå at noen kunne begå drap, men presiserte samtidig at tolkingen av slike opplysninger er vanskelig. Han mente: *«[d]et er av interesse å påpeke sammenhenger mellom personlighetsstrukturer, sinnslidelse og kriminalitet»*, men at det er viktigere å finne frem til årsaks-sammenhenger. Han mente dessuten at: *«her svikter denne undersøkning i første rekke fordi forsøkene på kausalanalyse må foretas retrospektivt. Vi har nok vist karakteristiske trekk hos gruppen av drapsmenn, men noen virkelig forklaring på hva som har fått disse menneskene til å ta liv, har vi ikke funnet (...)»* (s.316). Heller ikke denne artikkelen vil kunne gi forståelse for hvorfor drap begås, men den gir et bilde av hvilke drap som er begått og hvem som har begått drap i Norge gjennom en lengre periode som tidligere har vært nokså ubelyst. Fordi ingen tidligere drapsundersøkelser fra den aktuelle perioden har fullstendige utvalg, gir artikkelen også innsikt i det mer helhetlige omfanget av drap i Norge for en historisk periode, selv om arkivmaterialet har potensielle mangler. Artikkelen viser også potensialet for kunnskap som i større grad kan si noe om mulig forebyggende innsats (FHI, 2012, side 24).

De kvinnelige gjerningspersonene er lite utforsket i Norge, i hovedsak fordi de er få. Det lille antallet gjør dem til et noe mindre viktig samfunnsproblem og derfor til en mindre prioritert problemstilling. De har vært oppfattet som en risiko først og fremst for uønskede egne barn og dermed mindre farlige generelt sett, og utgjør «et annet problem» som Christensen uttalte det i 1956 (s.286). Det lille antallet gjør dem også til en gruppe som

17. De konkrete sakene nevnt i denne artikkelen er alle godt kjent via ulike medier og annen litteratur, og periodiseringen av materialet gjør at disse ikke kan anonymiseres.

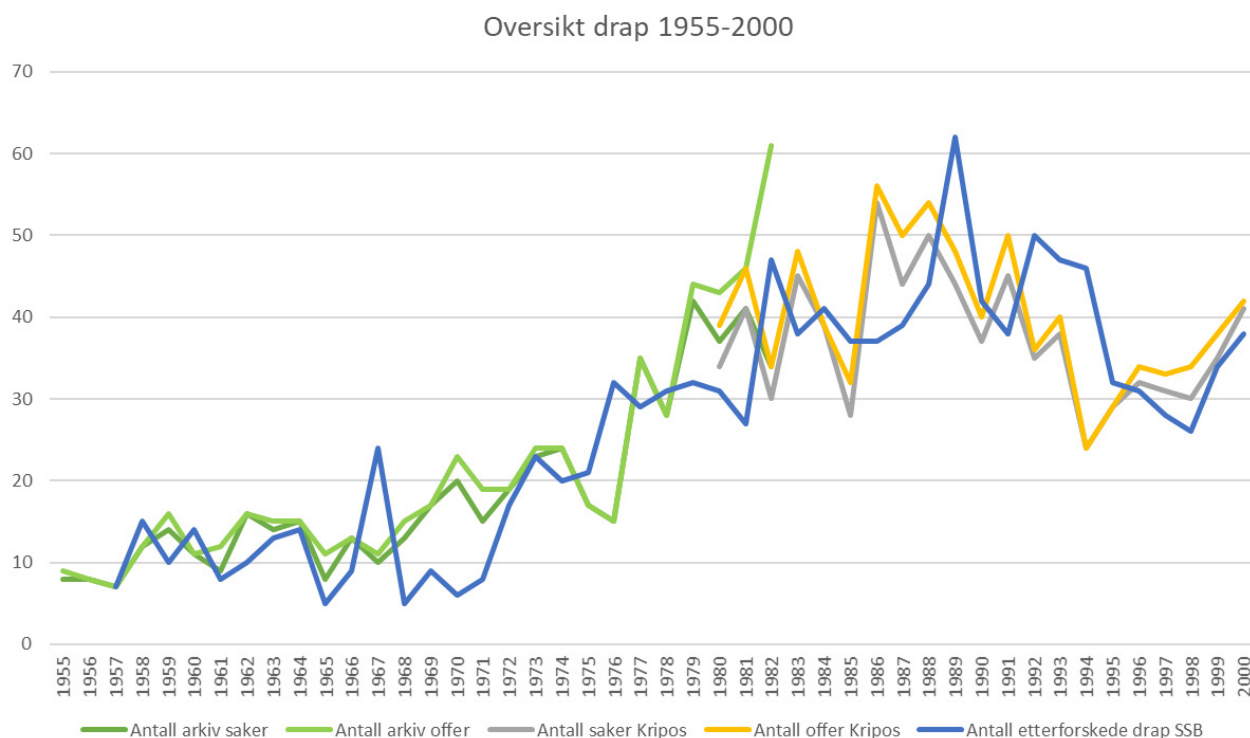

vanskeligere lar seg forske på uten å utfordre personvern hensynet. De blir derfor oftere kun synlig som ofre i drapsstudier. Materialet viser gjennom **tabell II og III** at kvinner har aldersmessig mindre spredning enn menn og at de begår drap med ulike motiv, men noe oftere i forsvar eller fortvilelse/frustrasjon. Valg av metoder spenner over alle de kategoriene som er listet opp i **tabell IV**. Ofrene er ektemenn, familie, venner, fremmede, men også egne barn. Hos de kvinnene som har begått drap mer enn en gang dreier det seg alltid om egne barn eller andre i nær relasjon som ofre. Ved drap på egne barn der kvinner er gjerningsperson, er barna som regel små, i alderen 0-5 år. Drap/selvdrap som kategori viser seg som distinkt annerledes i den forstand at det alltid handler om nære relasjoner, herunder ektefeller, egne barn, mor, bestemor eller nære venner. Det er likevel interessant å se at slike drap aldri skjer med en far som offer i den aktuelle perioden. Relasjoner i drap er i det hele tatt et interessant tema, som fortjener mer inngående analyser. For denne artikkelen med kun deskriptive og tidlige analyser er det fordelingen av relasjoner i **tabell V** som er det interessante funnet. Den bekrefter at risikoen for å bli drept er størst i en relasjon. Dette gjelder særlig familierelasjoner, biologisk eller inngiftet (47,4 %), men også vennskap eller bekjentskap (36,0 %). Drap på fremmede utgjør en liten andel av drapene i perioden (16,5 %), da aldri som drap/selvdrap og svært sjelden begått av en utilregnelig gjerningsperson. Drap på ektefelle eller kjæreste utgjør litt over en femtedel av drapene i perioden (21,3 %).

Artikkelen viser at drapsraten i Norge årene 1955-1982 samsvarer med funn fra annen kriminologisk forskning fra vestlige land, som viser at mengden voldelig kriminalitet økte fra slutten av 1950-tallet eller tidlig på 1960-tallet (Gurr, 1981; LaFree, 2005; Tonry, 2005). Ved bruk av dødsårsaksregisteret har Eisner (2008) tidfestet denne utviklingen til å være på et lavpunkt i året 1953 og på topp i 1989 for Norge (s.305). Drapsraten i Norge har falt noe og stabilisert seg de senere år (SSB og Kripos). Tallene fra arkivmaterialet vist i **tabell I**, er her sammenstilt med tall fra SSB på etterforskede drap, drap som dødsårsak og tall fra Kripos på gjerningsperson og offer i **tabell VII**. Tabellen viser tydelige ulikheter mellom tallseriene, men også en nokså lik trend. Den er også en klar sammenheng mellom arkivmaterialet og tallene fra Kripos etter 1980. Inklusjonskriteriene for disse to tallseriene er da også mest like.

Tabell VII – oversikt drapsutvikling 1955-2000

Arkiv antall offer: merk at alle 22 ofre i Nesset-saken er lagt i ett år (1982), denne blir derfor kunstig høy.
 SSB: saker er ikke nødvendigvis ferdig etterforsket det året drapet skjedde, slik at det oppstår en forskyvning.
 Kripós: tallene for årene 1980-1990 er ikke kvalitetssikret og er derfor noe usikre.

Kontaktoplysninger

Hilde Dahl: hilde.dahl@stolav.no

Litteratur

- Bødal, Kåre og Inger Marie Fridhov (1995): Det gjelder drap. En rapport om 250 personer dømt for drap eller drapsforsøk i perioden 1980-1989. KRUS rapport 2/95.
- Bødal, Kåre (1999): I det lange løp, en etterundersøkelse av langtidsdømte i Norge 1980-89. Justis- og politidepartementet, Oslo.
- Christensen, Ragnar (1956): Norske drapsmenn 1930-1954. I: Nordisk tidsskrift for kriminalvitenskap. s. 285-318.
- Eisner, Manuel (2008): Modernity Strikes Back? A Historical Perspective on the Latest Increase in Interpersonal Violence (1960-1990). I: International Journal of Conflict and Violence: Vol. 2 (2) 2008, pp. 288 – 316
- FHI rapport (2012): «Behov for en forskningsbasert ordning?». Folkehelseinstituttet, Oslo.
- Giertsen, Johan Christopher (1988): Forbrytelser med døden til følge på Vestlandet 1950-1984. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, s. 84-122. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v75i2.71189>
- Giertsen, Hedda (2000): «K og måter å forstå drap på». Universitetsforlaget, Oslo.
- Granath Sven et.al (2011): Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden – a first study on the European Homicide Monitor data, Swedish Council for Crime Prevention, Stockholm.

- Gurr, Ted Robert (1981): Historical Trends in Violent Crime: A Critical Review of the Evidence. I: *Crime and Justice: An Annual Review of Research* 3, p.295-350. <https://doi.org/10.1086/449082>
- Helsetilsynets rapport (1996): Drap begått av utilregnelige i årene 1994, -95 og -96. HOD, Oslo.
- Hofer, Hanns von og Tapio Lappi-Seppälä, Lars Westfelt (2012): *Nordic Criminal Statistic 1950-2010*. Summary of a report, 8th revised edition. Stockholms Universitet, Sverige.
- Holcomb, William R. and Anasseril E. Daniel (1988): Homicide without an apparent motive. I: *Behavioral Science and the Law*, Vol 6, Issue 3, p.429-437. <https://doi.org/10.1002/bsl.2370060310>
- JBD (2018): Forslag til lov om nasjonalt register over drap og vold med dødelig utgang. Høringsfrist 10.01.2018, Justis- og beredskapsdepartementet, Oslo.
- Kivivuori, Janne (2017): Veli Verkko as an early criminologist. A case study in scientific conflict and paradigm shift. I: *Scandinavian Journal of History*, Vol. 2, No. 2, 144-65. <https://doi.org/10.1080/03468755.2016.1265854>
- Kripos (2017): Nasjonal drapsoversikt 2017. [kripos.no]
- LaFree, Gary D. (2005): Evidence for Convergence in Cross-National Homicide Victimization Trends, 1956 to 2000. I: *Sociological Quarterly* 46 (1):191 <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2005.00009.x>
- Minero, Valeria Abreu et.al (2017): Method of homicide and severe mental illness: A systematic review. I: *Aggression and Violent Behavior*, Volume 37, November 2017, p. 52-62 <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.09.007>
- PMid:31354381 PMCID:PMC6660311
- Melve, Leidulf (2010): *Historie. Historiekriving frå antikken til i dag*. Dreyers forlag, Oslo.
- Melve, Leidulf og Teemu Ryymin (2018): *Historikerens arbeidsmetoder*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Mæland, Øystein m.fl. (2008): Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring. Rapport fra utredningsgruppe oppnevnt av Justis- og politidepartementet 18.mai 2006.
- Nasjonalbiblioteket (nb.no): Digitaliserte, søkbare fotokopier av alle riksaviser og lokalaviser i Norge.
- Noreik, Kjell og Arne Gravem (1993): Drap og sinnssykdom. I: *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* 1993; 113: 1736-8.
- Norsk Retstidende (1955-1982): Avgjørelser avsagt av Norges Høyesterett.
- NOU 1996:15 (1996): Liland-saken. Norsk offentlig utredning.
- NOU 2007:7 (2007): Fritz Moen og norsk strafferettspraksis. Norsk offentlig utredning.
- NOU 2010:3 (2010): Drap i Norge i perioden 2004-2009. Norsk offentlig utredning.
- NOU 2020:17 (2020): Varslede drap? Partnerdrapets utredning. Norsk offentlig utredning.
- Ottesen, Vibeke (2016): *An Evolutionary Psychological Analysis of Filicide in Norway*. PhD Thesis, UiO, Oslo.
- Ot.prp. 62 (1980-1981): Om lov om endring i straffeloven m.m. I: Lovdata.no.
- Olaussen, Leif Petter (1995): Om drapsutviklingens flertydighet. PHS Småskrifter 1995:1.
- Rasmussen, Kirsten m.fl. (1998): Innstilling til det Kgl. Sosial- og helsedepartement fra Rasmussen-utvalget. Dok. 40/3.
- Rettens Gang (1955-1982): Avgjørelser avsagt i lavere rettsnivå, tingrett og lagmannsrett.
- Rognum, Torleiv Ole (1985): Drapsutvikling i Norge 1960-1983, belyst ved et rettsmedisinsk obduksjonsmateriale. I: *Lov og Rett*, vol.2. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-1985-02-03>
- Røstad, Helge (1982): Drapsforbrytelsen og nyere rettspraksis. I: *Lov og frihet*, Festskrift til Johs. Andenæs på 70-årsdagen. Universitetsforlaget, Oslo.
- Sund, Haakon (1945): *Manndrap og mord i Norge*. I: *Svensk Juristtidsskrift*, Stockholm.
- Statista Research Department (2021): *Homicide: Method of killing in England and Wales 2019/20*

- St.mld 25 (1996-97): Åpenhet og helhet – om psykiske lidelser og tjenestetilbudene. Sosial- og helsedepartementet, Oslo.
- SSB: Tall på voldssomme dødsfall: <https://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/4-4-7t.txt>
- Dødsfall med drap spesifisert: <https://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/4-4-11t.txt>
- Etterforskede forbrytelser, m/drap: <https://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/8-8-4t.txt>; https://www.ssb.no/a/kortnavn/a_krim_tab/tab/tab-2012-03-28-05.html
- Tonry, Michael, and David Farrington (eds.) (2005): *Crime and Punishment in Western Countries, 1980-1999*. University of Chicago Press, Chicago.
- UNODC (2013): *The Global Study on Homicide 2013*. United Nations Office on Drugs and Crime, Wien.
- Vatnar, Solveig Bø (2015): *Partnerdrap i Norge 1990-2012*. Oslo Universitetssykehus, Oslo.
- Verkko, Veli (1951). *Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character*. Scandinavian studies in sociology 3. København: G.E.C. Gads.
- QuickStats (2018): *Number of Homicides Committed, by the Three Most Common Methods – United States, 2010-2016*. *Morbidity Mortal Weekly Report* 2018; 67:806. <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6729a4>. PMID:30048424 PMCID:PMC6065208
- Godkjenninger: Riksadvokaten 26.11.20, Rådet for taushetsplikt og forskning 19.10.20, Regional Etisk Komite (REK) Midt-Norge 09.09.20, Personvernombud v/St.Olavs hospital 01.12.20.